

НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНА «ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧА КОМПЕТЕНЦІЯ»

SCIENTIFIC APPROACHES TO DEFINING THE PHENOMENON "HEALTH PRESERVING COMPETENCE"

У статті розглядаються наукові погляди вчених щодо визначення феномену «здоров'язберігаюча компетентність».

З метою визначення поняття «здоров'язберігаюча компетентність» на основі існуючих наукових підходів, охарактеризовано такі категорії як «компетентність» та «здоров'я».

Отже, компетентність є особистісною якістю індивіда, яка включає в себе не лише наявність певного обсягу знань, умінь, навичок, практичного досвіду та індивідуальних властивостей, але, насамперед, ціннісних орієнтацій, усвідомлення майбутнім фахівцем свого призначення, певного стилю налагодження комунікації з оточуючими, його загальної культури, а також здібностей та можливостей до самореалізації та вираження свого особистісного потенціалу.

Розглянувши сучасні наукові дослідження поняття «здоров'я людини» було відмічено вираженість медичного, біологічного і соціальних підходів.

Крім того, систематизовано у вигляді таблиці погляди вчених щодо визначення феномена «здоров'язберігаюча компетентність».

Запропоноване власне визначення феномену «здоров'язбережуюча компетентність майбутнього фахівця» яка розглядається як інтегральна властивість особистості, яка виражається у її загальній здатності та готовності до реалізації здоров'язбережувальної діяльності.

Таким чином, на основі проведеного аналізу, були зроблені висновки, що найбільш головною цінністю сучасного соціума є життя і здоров'я індивіда. Збереження серед сучасної молоді здоров'я є однією з найбільш актуальних проблем для нашої країни. Зазначено, що через кризи, які виникли в Україні на соціально-економічному та екологічному рівні спричинили погіршення здоров'я населення, особливо серед молоді. Тому проведене дослідження ще раз підкреслило важливість формування здоров'язберігаючої компетентності.

Ключові слова: здоров'я, компетентність, здоров'язберігаюча компетентність, компетентнісний підхід, життя, технології.

The article examines the scientific views of scientists regarding the definition of the phenomenon of "health-preserving competence".

In order to define the concept of "health-preserving competence" based on existing scientific approaches, such categories as "competence" and "health" were characterized.

Therefore, competence is a personal quality of an individual, which includes not only the presence of a certain amount of knowledge, abilities, skills, practical experience and individual properties, but, first of all, value orientations, the future specialist's awareness of his purpose, a certain style of establishing communication with others, his general culture, as well as abilities and opportunities for self-realization and expression of personal potential.

Having considered the modern scientific studies of the concept of "human health", the pronouncedness of medical, biological and social approaches was noted.

In addition, the opinions of scientists regarding the definition of the phenomenon of "health-preserving competence" are systematized in the form of a table.

A specific definition of the phenomenon "health-preserving competence of the future specialist" is proposed, which is considered as an integral property of the individual, which is expressed in his general ability and readiness to implement health-preserving activities.

Thus, on the basis of the conducted analysis, conclusions were drawn that the most important value of modern society is the life and health of an individual. Maintaining health among today's youth is one of the most urgent problems for our country. It is noted that due to the crises that have arisen in Ukraine at the socio-economic and ecological level, the health of the population has deteriorated, especially among young people. Therefore, the conducted research once again emphasized the importance of the formation of health-preserving competence.

Key words: health, competence, health-preserving competence, competence approach, life, technologies.

УДК 378.011.3-051:613.97
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.40.21>

Руденко О. В.

к. психол. н.,
доцент кафедри психології
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі

Актуальність дослідження. На сучасному етапі реформування освіти в Україні передбачають розробка нових освітніх стандартів, удосконалення навчальних програм, змістовного наповнення навчально-дидактичних матеріалів, підручників, форм, прийомів, засобів і методів навчання. При цьому, особливе значення для оптимізації системи освіти відіграє компетентнісний підхід, в основі якого лежить ідеологія трактування змістовного наповнення освіти, що формується від отриманого результату. Основним завданням компетентнісного підходу є забезпеченні якості освітньої сис-

теми, де саме компетентність є найголовніший критерій якості освіти, його відповідності тих вимогам, які висувають до рівня підготовленості сучасного фахівця.

Проаналізувавши отримані результати діяльності робочої групи щодо запровадження компетентнісного підходу, яка була створена в межах проекту ПРООН, що називався «Освітня політика та освіта «рівний – рівному», було запропоновано наступний список ключових компетентностей: громадянська, загальнокультурна, навчальна, компетентність з інформаційних та комунікаційних техноло-

гій, соціальна, підприємницька, і насамперед, здоров'язберігаюча [10]. Ідеї збереження здоров'я і життя особистості, як найбільшої цінності, почало активізувати увагу суспільства на різних етапах його розвитку.

Тому в сьогоденні умовах основним завданням будь-якого навчального закладу в Україні є не тільки сформувати у майбутніх фахівців продуктивних знань, інтегративних вмій та практичних навичок, але і сформувати у них відповідально ставитися до свого здоров'я та здоров'я оточуючих. Крім того, що збільшилась захворювань серед молодого покоління, виникла потреба у формування здоров'язберігаючих компетентностей у майбутніх фахівців. Але для того, щоб відбувся розвиток здоров'язберігаючих компетентностей необхідно з'ясувати, які існують наукові підходи до визначення даного феномену.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У наукових працях таких вчених як: І. Анохіна, Д. Воронін, Л. Грицюк, О. Савченко, Н. Тамарська, А. Хуторський приділено увагу вивчення здоров'язберігаючої компетентності як однієї з компонентів компетентностей збереження та покращення здоров'я

Деякі аспекти щодо формування здоров'язбережувальної компетентності у молодого покоління, представлені у наукових доробках таких вчених: В. Бобрицька, Д. Вороніна, О. Митчик; а питання стосовно формування здорового способу життя – В. Бабаліч, Ю. Бойко, Л. Дурова, О. Леонтьєва тощо.

Мета статті – проаналізувати наукові погляди вчених щодо визначення феномену «здоров'язберігаюча компетенція».

Основна частина дослідження. Проаналізувавши сучасні наукові джерела, необхідно зазначити, що на даний час існує невелика кількість різних визначень феномену «здоров'язберігаюча компетентність». Але для того, щоб визначити поняття «здоров'язберігаюча компетентність» на основі вже існуючих наукових підходів, вважаємо за необхідне охарактеризувати такі категорії як «компетентність» та «здоров'я».

Отже, як відомо, компетентність є особистісною якістю індивіда, яка включає в себе не лише наявність певного обсягу знань, умінь, навичок, практичного досвіду та індивідуальних властивостей, але, насамперед, ціннісних орієнтацій, усвідомлення майбутнім фахівцем свого призначення, певного стилю налагодження комунікації з оточуючими, його загальної культури, а також здібностей та можливостей до самореалізації та вираження свого особистісного потенціалу [10]. Універсальні компетентності, які прийнято ще називати ключовими, включають в себе основи наукового знання, принципи і закономірності великої кількості предметів і явищ навколиш-

ньої реальності. До зазначених компетентностей входять пізнавальні, операційно-технологічні, емоційно-вольові і мотиваційні складові, тому вони є багатофункціональними.

Розглянувши сучасні наукові дослідження поняття «здоров'я людини» було відмічено вираженість медичного підходу, що характеризує дану категорію як відсутність хвороби [2, с. 5].

На міжнародному рівні загальноприйнято використовувати таке трактування поняття «здоров'я» – це певний стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не лише відсутність різних захворювань [4]. Але необхідно зазначити, що на етапі розвитку суспільства та науки трактування даної категорії зазнавало змін.

Так, наприклад, вчений М. Амосов здоров'я розглядав як резервні потужності усього організму людини [1, с. 67]. Інший дослідник, І. Брехман, у своїх наукових працях охарактеризував здоров'я людини як здатність зберігати впродовж всього життя стійкість відповідно до свого віку [2, с. 7].

Крім того, у рамках нашого дослідження, актуальним є визначення категорії «здоров'я», яке було запропоновано вченим Д. Венедиктовим, він зазначив, що це системне поняття, з властивим йому інтегрованим змістом, тобто динамічна рівновага організму з навколишнім середовищем [5, с. 102].

Крім того, вважаємо, що не достатньо трактувати поняття «здоров'я», якщо не приділити достатньої уваги його соціальній ролі. Так, наприклад, дослідниця Є. Кудрявцева розглядає здоров'я людини як певний стан організму людини, який сприяє гармонійному та результативному виконанні нею соціальних функцій [9].

Таким чином, систематизувавши наукові погляди вчених щодо визначення категорії «здоров'я», можна підсумувати, що не має єдиних підходів до трактування даного поняття, кожний вчений по різному його описував.

Отже, проаналізувавши такі категорії, як: «компетентність», «здоров'я» та «здоров'язбереження», вважаємо за необхідне розглянути погляди вчених щодо визначення феномена «здоров'язберігаюча компетенція» та представити це у вигляді таблиці 1.

Таким чином, на основі проведеного аналізу, пропонуємо розглядати здоров'язбережувальну компетентність майбутнього фахівця – це інтегральна властивість особистості, яка проявляється у її загальній здатності та готовності до реалізації здоров'язбережувальної діяльності, що базується на інтеграції знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень особистості, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я.

Крім того, вчені визначили наступні ключові складові здоров'язбережувальної компетентно-

**Наукові погляди вчених щодо визначення феномена
«здоров'язберігаюча компетенція»**

№ п/п	Вчені	Визначення
1.	І. А. Анохіна [3]	відповідна готовність самостійно розв'язувати поставлені завдання, які базуються на збереженні та удосконаленні свого стану здоров'я і оточуючих людей
2.	Н. В. Тамарська [3]	здоров'язберігаюча компетенція виражається у реалізації профілактичних процедур і використанні здоров'язберігаючих технологій громадянами, що володіють основними знаннями щодо процесу здоров'язбереження;
3.	А. Маркова [12]	здатність протистояти різного роду професійних деформацій як елементів особистісної компетентності;
4.	О. Іонова та Ю. Лукьянова [7]	зазначені вчені розглядають здоров'язберігаючу компетенцію у рамках навчального процесу, що не вчиняє шкоди здоров'ю учнів, забезпечує психологічно-комфортні умови знаходження суб'єктів навчання у школі, забезпечує уникнення стресів, перевантаження, втоми та забезпечує збереженню та покращенню здоров'я учнів;
5.	Д. В. Воронін [6]	передбачає не лише медично-валеологічну інформативність, але й використання набутих знань в практичній сфері, володіння методиками покращення стану здоров'я та запобігання різних хвороб.

сті, а саме: когнітивну, особистістичну та діяльнісну. Коротко проаналізуємо їх.

До когнітивної складової належить сукупність знань і пізнавальних вмінь, також до неї входить усвідомлення та розуміння суті та змістовного наповнення таких категорій, як: «здоров'я», «здоровий спосіб життя» та основних факторів, які здійснюють вагомий вплив на них; усвідомлення сутності «здоров'я» як найважливішої цінності людини; уміння здійснювати аналіз та проводити оцінку свого стану здоров'я та оточуючих людей; уміння формувати відповідні умови з метою виконання плану для збереження та зміцнення свого здоров'я.

Аналізуючи особистістичну складову, необхідно зазначити, що вона включає в себе існування і вираження індивідуальних якостей особистості, які обумовлені особливостями діяльності щодо формування здорового способу власного життя та оточуючих. До неї належить: високий рівень мотивації для забезпечення виховання здоров'язберігаючих якостей у суб'єктів навчання; уміння переконувати у важливості набуття знань.

І останнім є діяльнісний компонент, яка ґрунтується на здатності визначати та усвідомлено використовувати основні напрями і засоби з метою реалізації поставленої мети. Це набуття продуктивних знань та інтегративних умінь, які формують у суб'єктів навчального процесу дбайливе відношення до свого здоров'я [8, с. 33].

Застосування здоров'язбережувючих технологій з метою формування знань, вмінь та практичних навичок не можливе бути реалізованим без використання основних принципів, які є фундаментом формування здоров'язбережувючих компетенцій.

Так, вчений Т. Самусь у своїх наукових працях пропонує наступну класифікацію принци-

пів, а саме: природовідповідності, культуровідповідності, відповідності соціальним умовам та системності [11, с. 167].

З метою застосування принципу природовідповідності, виховний процес має відповідати готовності в суб'єктів навчального процесу до здоров'язбереження. Аналізуючи принцип культури відповідності, то він характеризується як відповідність компонентів виховного процесу щодо готовності до здоров'язбереження суб'єктів навчання, і ґрунтується на відповідних традиціях виховного характеру будь-якої культури. Включення майбутніх фахівців до застосування здоров'язберігаючих технологій може відбуватися не складно, якщо буде відповідати сучасним тенденціям соціокультурної сфери. Крім того, формування здоров'язберігаючих компетентностей у майбутніх фахівців не можливе без методологічного та систематичного підходів до виховання готовності до здоров'язбереження у майбутніх фахівців, існуванні різноманітних джерел і рішучості з метою розвитку всіх складових зазначеної системи.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, на основі проведеного аналізу, найбільш головною цінністю сучасного соціума є життя і здоров'я індивіда. Збереження серед сучасної молоді здоров'я є однією з найбільш актуальних проблем для нашої країни. Значення здоров'я у нашому житті дуже важко переоцінити, оскільки це найперша важлива умова для ефективного розвитку будь-якої особистості. Але, необхідно зазначити, що через кризи, які виникли в Україні на соціально-економічному та екологічному рівні спричинили погіршення здоров'я населення, особливо серед молоді. Тому проведене дослідження ще раз підкреслило важливість формування здоров'язберігаючої компетентності.

Крім того, в рамках нашого дослідження, на основі розглянутих наукових підходів щодо визначення даного феномену, нами було запропоноване власне визначення поняття «здоров'язберігаючої компетентності» це інтегральна властивість особистості, яка проявляється у її загальній здатності та готовності до реалізації здоров'язбережувальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амосов М. М. Роздуми про здоров'я / [Пер. з рос.]. Київ : Здоров'я, 1990. 168 с.
2. Апанасенко Г. П. Валеологія як наука. *Валеологія*. 1996. № 1. С. 4–9.
3. Братищенко І. В. Впровадження здоров'язбережних технологій у навчальному закладі. 2012. Режим доступу: <http://teacherjournal.com.ua/>
4. Валеологія. Теоретичні основи валеології : навч. посібник / Е. Г. Булич, І. В. Муравов. Київ : ІЗМН, 1997. 224 с.
5. Венедиктов Д. Д. Глобальные проблемы здравоохранения и пути их решения. *Вопр. философии*. 1979. № 7. С. 102–113.
6. Воронін Д. Є. Здоров'язберігаюча компетентність студента в соціально-педагогічному аспекті. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2006. № 2. С. 25–28.
7. Іонова О. М., Лукьянова Ю. С. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppmb/texts/2009-01/09iomppp.pdf
8. Киричук О. В. Концепція виховання підростаючого покоління суверенної України. *Рідна школа*. 1995. № 5. С. 33.
9. Кудрявцева Е. Н. Здоровье человека: проблемы, суждения. *Вопросы философии*. 1987. № 12.
10. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики*. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
11. Самусь Т. В. Аналіз педагогічних умов формування здоров'язбережувальних компетенцій майбутніх інженерів-педагогів. *Молодий вчений*. 2014. № 7(10). С. 167–169.
12. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль : *Навчальна книга «Богдан»*, 2001. Ч. 2. 248 с.